

Valtioneuvoston kanslia

MMM:n lausunto valtioneuvoston kanslian määräysluonnoksesta valtioneuvoston yhteisten tietojärjestelmien sisältämien henkilötietojen käsittelystä VN/9287/2019

Maa- ja metsätalousministeriö pitää erittäin hyvänä, että yhteisten tietojärjestelmien sisältämien henkilötietojen käsittelemisestä annetaan VNK:n määräys, sillä kun määräysluonnoksessa lueteltujen järjestelmien käyttö ministeriössä perustuu VNK:n määräysvaltaan eikä vapaaehtoisuuteen, niin sopimuksella sopiminen ei MMM:n näkemyksen mukaan perustuisi kahden tasavertaisen tahon väliseen sopimukseen, josta toinen osapuoli voisi halutessaan irtautua.

Maa- ja metsätalousministeriön näkemyksen mukaan määräyksen sisältöä tulisi kuitenkin selkiyttää, sillä se sisältää nyt paljon viittauksia ja sellaista ammattisanastoa, että ymmärtämisessä voi tulla ongelmia. Tarkastellessamme lausunnossamme esiteltyä asiakokonaisuutta asiakohdittain ja nostamme esiin keskeisimpiä selkiyttämistä edellyttäviä asioita kysymyksiä esittelemällä ja vastauksia hakemalla.

Aluksi toteamme, että johdantokappaleessa sivulla 2 on lause: "Tällä määräyksellä...joista on säädetty muissa säädöksissä tai määräyksissä" joka täytyy korjata. Käsityksemme mukaan säädetään-verbiä käytetään pääsääntöisesti preesensissä. Määräyksissä ei myöskään säädetä. Joten kappaleen aikamuoto pitäisi korjata ja ottaa lauseeseen jokin muu verbi käyttöön.

Kohdassa 3 todetaan, että VNK määrittelee tietojärjestelmien henkilötietojen käsittelyperusteet ja käsittelyperusteet dokumentoidaan asianmukaisesti kunkin tämän määräyksen liitteessä 1 mainitun tietojärjestelmän tietosuojasetuksen 30 artiklan mukaiseen selosteeseen henkilötietojen käsittelytoimista. Maa- ja metsätalousministeriön mielestä tässä yhteydessä tulisi tarkentaa, miten ministeriöt yhteisrekisterinpitäjinä ja henkilötietojen käsittelijöinä osallistuvat tähän työhön.

Kohdassa 4, Valtioneuvoston kanslian yleiset vastuut, todetaan, että VNK tiedottaa ministeriöille hallintojohtajien jakelulla (tms.) merkittävistä muutoksista henkilötietojen suojaan liittyvissä järjestyksissä, mukaan lukien merkittävät käsittelijöiden muutokset, vaikutustenarvioinneissa tehdyt merkitykselliset havainnot, uudet tietojen siirrot tai niihin pääsyn Suomen ulkopuolelta sekä uusien pilviratkaisujen käyttöönotot. Tiedottaminen tapahtuu riittävän ajoissa siten, että ministeriöillä on aikaa ryhtyä tarpeellisiin riskienhallintatoimiin.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että tiedottamisen tulee tapahtua organisaatiojakelulla eikä henkilöjake- lulla. Vain siten voidaan varmistaa tiedon saavutettavuus lomien yms. poissaolojen aikana. Lisäksi MMM:lle jää epäselväksi, mikä on yksittäisen ministeriön mahdollisuus ryhtyä toimenpiteisiin, jos se katsoisi, että muutokset johtaisivat sellaiseen riskiin, jota ministeriö ei katso voivansa hyväksyä. Kun VNK vastaa liitteessä 1 mainittujen tietojärjestelmien teknisestä ylläpidosta, teknisen alustan tarjoamisesta ja järjestelmien teknisestä turvallisuudesta tietosuojasetuksen 32 artiklan mukaisesti ja lisäksi VNK vastaa siitä, että yhteisiä järjestelmiä koskevat sopimukset on tehty tietosuojasetuksen 28 artiklan mukaisesti, niin mitä tarkoitetaan ministeriön vastuulle jäävillä tarpeellisilla riskienhallintatoimilla? Voiko ministeriö arvioinnissaan päätyä siihen, että se ei enää katsoisi voivansa käyttää jotakin järjestelmää esim. pilviratkaisuja koskevien muutosten johdosta? Ja voiko ministeriö kieltäytyä käyttämästä järjestelmää, kun VNK:n toimivaltaan kuuluu antaa määräyksiä järjestelmien käytöstä?

Jakson toisessa kappaleessa mainitaan yhtenä VNK:n tiedonhallintayksikön tehtävänä tietopyyntöjen koordinointi. Tässä yhteydessä maa- ja metsätalousministeriö korostaa, että tietopyyntöihin vastaa se viranomainen, jolta tietoja on pyydetty. MMM vastaa sen asiakirjoja koskeviin tietopyyntöihin julkisuuslain edellyttämällä tavalla. VNK:n tiedonhallintayksikkö ei vastaa asiakirjojen luovutuksista. Kun määräykseen on sisällytetty monenlaista informatiivista asiaa, voisi mainita myös sen, että julkisuuslaissa tarkoitettuihin tietopyyntöihin vastaa aina ao. ministeriö.

Edelleen 4. kohdassa todetaan, että kun VNK:n tiedonhallintayksikkö vastaanottaa tietosuoja-asetuksen 15 artiklan mukaisen tietopyynnön, välittää se pyynnön sen kohteena kulloinkin olevalle ministeriölle vastattavaksi. Taho, jolle pyyntö toimitetaan ministeriössä, on ilmoitettu tiedonhallintayksikölle ennen tietosuoja-asetuksen soveltamisen alkamista.

Maa- ja metsätalousministeriö esittää näkemyksensä, että maa- ja metsätalousministeriön sisällä on määriteltävä järjestelmäkohtaiset vastuut EUTORIn, Hankeikkunan, Kampuksen, PTJ:n, Virta/makasiini, Vahva – järjestelmien osalta. Eli mille ministeriön osastolle/toimialle/yksikölle vastaaminen pyyntöön kuuluu. Samoin on selvennettävä mikä organisaatiotaho vastaa em. järjestelmiin sisältyvistä henkilötiedoista, sillä ne ovat kaikkien osastojen/toimialojen käytössä. MMM:n työjärjestyksestä ei asia nykyisellään selviä. Vasta kun vastuut on määritelty, voidaan tiedonhallintayksikölle tuottaa em. luettelo tahoista.

Kohdassa 5 todetaan, että ministeriöt vastaavat liitteessä 1 mainittujen henkilötietojen käsittelyn tarkoitukselta. Tämä kohta tarvitsee MMM:n näkemyksen mukaan lisäselventämistä, sillä kyse on yhteisestä järjestelmästä ja luonnosasiakirjan yhteisrekisterinpitäjyyttä koskevan johdantokohdan mukaan liitteessä 1 eritellyjen tietojärjestelmien henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot määritellään yhdessä VNK:n ja ministeriöiden kesken.

Kohdassa 6 todetaan, että kunkin ministeriön tietosuojavastaava toimii yhteyspisteenä, jos rekisteröity ottaa yhteyttä tiettyyn ministeriöön yhteisrekisterinpitäjyyteen liittyvissä kysymyksissä. Maa- ja metsätalousministeriölle jäävät kuitenkin epäselväksi ministeriön sisäiset vastuutahot kohdassa 6 ja kohdassa 4 mainituissa kyselyissä. Eli tietosuojavastaava vastaa artiklan 13 ja 14 mukaisten tietojen toimittamisesta, mutta 15 artiklan mukaisesta tietopyynnöstä vastaa jokin muu taho ministeriössä. MMM:n näkemyksen mukaan olisi tarpeellista selvittää työnjako, joka koskee artiklan 30 mukaisen käsittelytoimia koskevan selosteen ylläpitoa VNK:n ja ministeriön kesken.

Kohdan 7 käyttöoikeuksien hallintaa käsittelevässä ensimmäisessä kappaleessa todetaan seuraavasti: "Valtioneuvoston uudempiin yhteisiin tietojärjestelmiin myönnetään peruskäyttäjän oikeudet automaattisesti.... Muihin yhteisiin tietojärjestelmiin käyttöoikeudet anotaan... Ministeriöt voivat rajoittaa tai laajentaa...". Kysymme: Mikä taho myöntää peruskäyttäjän oikeudet? Miltä taholta haetaan käyttöoikeudet muihin yhteisiin järjestelmiin? Passiivilauseet kannattaa muuttaa aktiivilauseiksi, jotta teksti olisi ymmärrettävämpää. Anoa verbin sijaan voisi käyttää hakea verbiä, jota yleensä käytetään virka- ja varsinkin lakikielessä. Tässä yhteydessä MMM viittaa myös aiempiin kohtaa 4 koskeviin kommentteihinsa. Niiden lisäksi maa- ja metsätalousministeriö katsoo, että VNK:n tai sen valtuuttaman tahon tulee toimittaa säännöllisin väliajoin järjestelmäkohtaiset käyttöoikeusraportit esimiehille, jotta voidaan varmistaa, että muutokset on varmasti viety järjestelmään oikein. Esim. nykyisellä tulo-/muutos-/lähtölomakkeella tehdyt ilmoitukset eivät toteudu 100 %:n varmuudella sähköpostiosoitteiden osalta, vaan osoitteet voivat olla voimassa vielä kuukausia tai jopa vuosia sen jälkeen, kun henkilöstä on tehty lähtölomake. Jos vastaava epätarkkuus toteutuu myös tietojärjestelmien käyttöoikeuksien osalta, niin kenen on vastuu tilanteissa, joissa ministeriöstä on muutos ilmoitettu. Kohdan 7 neljäs kappale alkaa seuraavasti: "Ministeriöillä on oikeus käyttää hyväksyttäviä alihankkijoita ynnä muita kumppaneita." Lause on erikoinen, kun se on itsestään selvää, että ministeriö voi halutessaan käyttää alihankkijoita. Samoin on erikoista, että siinä mainitaan hyväksyttävät alihankkijat. Ministeriö käyttää *itse hyväksymiään* alihankkijoita, jos se alihankkijoita ylipäänsä käyttää. Lisäksi jää epäselväksi, mistä alihankinnoista tässä on kyse, jos määräys koskee valtioneuvoston yhteisiä tietojärjestelmiä.

Kohdassa 9 todetaan, että havainnon tehnyt ministeriö vastaa loukkauksen ilmoittamisesta tietosuojavaltuutetulle tietosuoja-asetuksen 33 artiklan mukaisesti.

Maa- ja metsätalousministeriön käsityksen mukaan ilmoituksesta huolehtii ministeriön tietosuojavastaava. Jos näin on, olisi hyvä kirjata se suoraan tähän määräykseen ja tätä tukisi myös vaatimus, jonka mukaan tällöin hänen tulisi informoida muita ministeriöitä. Tämäkin olisi selkeintä vastuutta tietosuojavastaavien verkostolle. Tietosuojavastaavien tehtävät tulisi sisällyttää tähän asiakirjaan, jotta tietosuojavastaavien rooli henkilötietojen tietoturvaloukkausten käsittelyn osalta ilmenisi yhdestä asiakirjasta.

Kohdassa 9 todetaan, että tietoturvaloukkauksen tapahtuessa toimitaan VN:n ulkopuolisten sopimuskumppaneiden ja palveluntarjoajien välillä siten, kuin niiden kanssa on henkilötietojen käsittelysopimuksissa sovittu.

Tämän osalta maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että kun kyse on VNK:n hankkimista järjestelmistä, jotka on määrätty ministeriön käyttöön, niin ministeriöllä ei ymmärtääksemme ole tällaisia käsittelysopimuksia, joista kohdassa 9 puhutaan. Olisi hyvä selvittää, miten ministeriö saa tiedon sovitusta toimintamallista.

Kohdassa 11 on todettu, että Vahva-johtoryhmä tekee käytännössä Vahvan käyttöön liittyvät linjaukset myös tietosuojan osalta. Ministeriön Vahvan jatkuvan palvelun yhdyshenkilöryhmä käsittelee Vahva-tuotannon aikaiset asiat yhdessä ministeriöiden kanssa.

Maa- ja metsätalousministeriö kysyy, että miksi vain Vahvan osalta on määritelty taho, joka tekee tietosuojaan koskevat linjaukset järjestelmän käyttöön liittyen. Jos tuollainen johtoryhmämalli katsotaan toimivaksi, niin pitäisikö vastaavat ryhmät olla myös Eutorin, Hankeikkunan, Kampuksen ja PTJ:n osalta ja niiden johtoryhmille myös asettaa vastaava tehtävä. Lienee selvä asia, että aikanaan EUTOR ja PTJ tulevat korvautumaan ja toteutumaan mahdollisina Vahvaan integraatitoteutuksena liitettynä malleina. Ne edelleen kuitenkin ilmeisesti tulevat olemaan itsenäisiä tietojärjestelmiä ja siten em. johtoryhmäasia tulee olemaan relevantti.

Kontaktirekisterin tietojen osalta pitäisi ohjeessa ehkä selvemmin huomioida se, että julkista tehtävää hoitavien (ministeriöt, alainen hallinto ja etujärjestöt ja muut mahdolliset sidosryhmät) henkilöiden nimet voivat näkyä ja olla koko valtioneuvoston käytössä. Joskus lakihankkeilla voi olla yllättäviä liittymäkohtia toisten ministeriöiden asioihin, jolloin on tarvetta kuulla esimerkiksi sellaista eturyhmää, jota ei MMM:n asioissa yleensä ole tarpeen kuulla. Sen sijaan yksityishenkilöiden yhteystietojen tulisi aina olla kontaktitietoina sellaisia, etteivät ne ole koko valtioneuvoston käytettävissä. Yksityishenkilöiden tiedot tulisi siten merkitä rekisteröimättömiksi kontaktitiedoiksi. Tämä ei käy riittävän selvästi luonnoksesta ilmi.

Lopuksi maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että henkilötietojen käsittelyä koskevaa koulutusta ei tule rajata vain Vahvaan, vaan koulutusta tulisi järjestää yleisemminkin henkilötietojen käsittelyyn liittyen. Yleinen ymmärrys tietosuoja-asetuksen mukaisista vastuista henkilötietojen käsittelyssä on tarpeen, sillä ministeriöissä on hallinnollisten järjestelmien lisäksi myös erilaisia substanssijärjestelmiä, joissa käsitellään henkilötietoja.

MMM:n tietosuojavastaava, erityisasiantuntija

Pekka Alhojärvi